

Оптимальним вирішенням проблеми сприйняття компліментів було б погодження з ними, але так, щоб можна було уникнути і самовихвалювання і сказати щось приємне співрозмовнику. Дослідники (приміром Аніта Померантц) зазначають, що особливо жінки мають проблеми з прийняттям компліменту. А це вже ставить нас перед проблемою історичного розвитку компліментів – виникає питання, чи жінки не вміють приймати компліментів через те, що їх так мало висловлюють, чи через психічну завантаженість жінок, чия роль у суспільстві постійно зростає.

Як підсумок, зазначимо, що усі дослідники вважають комплімент усталеним мовленнєвим актом у щоденному спілкуванні і зараховують його до загальноновживаної стратегії ввічливості. Крім того, комплімент є універсальним і властивим для всіх, тому варто зазначити, що хоча форма, вживання і статус цього мовленнєвого акту змінюються у часі і в залежності від соціальних умов, проте його значення у комунікативному плані є надзвичайно важливим.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Austin, John Langshaw. Zur Theorie der Sprechakte (How to do things with Words). – Stuttgart: Philipp Reclam Jun., 1972. – 210 с.
2. Beetz, Manfred. Komplimentierverhalten im Barock. Aspekte linguistischer Pragmatik an einem literarhistorischen Gegenstandsbereich // In W.Frier. (ed), Amsterdamer Beiträge zur neueren Germanistik. Band 13. – Amsterdam, 1981. – С. 135-181.
3. Farenkia, Bernard Mulo. Kontrastive Pragmatik der Komplimente und Komplimenterwiderungen. Kamerunisch-Deutsch. – Aachen: Shaker, 2004. – 138 с.
4. Holmes, J. Compliments and Compliment Responses in New Zealand English // Anthropological Linguistics 28, 1987. – С. 458-508.
5. Pomerantz, Anita: Compliment Response. Notes on the Cooperation of Multiple Constraints. // In: Schenkein, J. (Hg.): Studies in the Organization of Conversation Interaction. – New-York 1978. – С. 79-112.
6. Probst, Julia. Ein Kompliment in Ehren...Aspekte eines „höflichen“ Sprechaktes in mehreren Sprachen. Zeitschrift für interkulturellen Fremdsprachenunterricht [Online], 8 (2/3). – С. 210-225
7. Searle, John R. Eine Klassifikation der Illokutionsakte. // (Hg.) Paul Kußmaul. – Wiesbaden: Athenaion, 1980. – С. 82-108.
8. Steves, Sonja. „So jung, so schön!“ Ein Beitrag zur Geschichte und Funktion der Komplimente. – Wetzlar: Kletsmeier, 1995. – 55 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юлія МИКИТЮК – магістрантка кафедри німецької мови Національного університету ім. І.Франка.
Наукові інтереси: комунікативна і прагматична лінгвістика, німецька лексикологія.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У КОНСТРУЮВАННІ БАЗОВОЇ ОПОЗИЦІЇ «МИ» ТА «ВОНИ» В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Тетяна ФІТЬО (Львів, Україна)

У статті описано та проаналізовано засоби вираження невизначеності та їх застосування у конструюванні ментальних репрезентацій опозиції «ми» - «вони» в американському політичному дискурсі.

The linguistic means of expressing indefiniteness are described and analyzed in the article. Their function in constructing mental representations of basic opposition “we” – “they” in American political discourse is highlighted.

Всюди, де в діяльності людей досягається домовленість чи згода, незалежно від того чи використовуються при цьому математичні чи будь-які інші спеціальні умовні знаки чи ні, ця домовленість досягається за допомогою мовних процесів. Мова виконує функцію семіотичного моделювання інших систем. Природа мови, її репрезентативна функція, значна роль у житті суспільства роблять її універсальною моделюючою структурою. Тому лінгвістика фактично має відношення до всіх видів нашої діяльності, що пов'язані з мовленням і досягненням розуміння, - в роздумах різних видів і аргументації, в юриспруденції, дискусіях, при заключенні миру, заключенні різних договорів, у висловленні суспільної думки, в оцінці наукових теорій, при викладі наукових результатів. На сучасному етапі розвитку гуманітарного знання методів та теоретичної бази однієї науки є недостатньо для повноцінного аналізу того чи іншого явища.

Вже класичним прикладом такого надзвичайно складного феномену є дискурс. Дискурс є ширшим поняттям ніж текст, йому не характерна завершеність. «...дискурс принципово континуальний, не має часових рамок початку та кінця: неможливо визначити коли завершився один дискурс та розпочався інший» [3: 12]. Дискурс – це постійний процес, нелінійна сукупність комунікативних подій, що відбуваються в певному соціальному та культурному просторі та часі, подій, що переплітаються та накладаються одна на одну.

В результаті функціонування дискурсу виникають тексти – усні та письмові. Додамо також, що з точки зору семіотики текстами можна вважати не лише мовні повідомлення. Вони є впорядкованим набором певних значущих об'єктів, що організовані за певними правилами по типу знакової системи. Ці повідомлення теж функціонують у полі дискурсу, взаємодіючи із лінгвістичними повідомленнями. Зв'язок цих текстів можна описати, зокрема, через поняття спів-текстів та інтертексту. Вони продовжують існувати у соціальному та культурному просторі дискурсу і впливати на наступні комунікативні події.

Розуміння політичного дискурсу базуємо на положеннях когнітивної лінгвістики, для якої дискурс – продукт індивідуальних та колективних ментальних процесів. Отже, для розуміння суті політичного дискурсу та причин важливості та переконливості того чи іншого політичного тексту чи комунікативного акту у межах політичного дискурсу наголосимо на тому, що величезна сукупність окремих текстів функціонує не відділено та ізольовано, а у зв'язках різного типу із попередніми та сучасними текстами. Характер таких зв'язків є різноманітним – наслідування, обґрунтування, суперечки, критики; безапелляційним є те, що рівень інтертекстуальних зв'язків у політичному дискурсі є дуже високим, хоча б через такі необхідні характеристики політичного дискурсу як необхідність утотоження мовця чи автора із певною інституцією чи політичною силою, і, відповідно, необхідність дотримання певних вимог до побудови текстів, діалогічність (в кожному демократичному суспільстві метою діяльності політика чи політичної сили є намагання бути обраним до керівного органу, тобто він повинен переконати виборців у тому, що його теперішня діяльність та плани діяльності майбутньої є кращими ніж у його суперників. Певною мірою це вимагає ведення прямого чи непрямого діалогу із ними).

З точки зору когнітивної науки політичне знання, політичний дискурс та політичні ідеології зберігаються у довготерміновій пам'яті (персональній – епізодичній та соціальній – семантичній), а короткотермінова пам'ять має справу із поточними процесами породження та розуміння дискурсу, генеруючи ментальні моделі змісту та контексту [4: 88].

Унікальність феномену політичного дискурсу полягає у тому, що він лежить у площині перетину двох систем: «державна – політичний дискурс – державна політика (позиція та діяльність держави щодо різноманітних сфер людського життя)» та людина – політичний дискурс – індивідуальний вибір громадянина). У першій системі він являє собою неособистісні форми комунікації. У другій (в контексті масової свідомості) – мистецтво впровадження пропозицій (ідеї, партії, політика і т. д.) у свідомість найбільшої кількості людей.

Політичний дискурс також можна розглядати як своєрідну знакову систему. Її особливості визначаються її природою та основним призначенням – боротьбою за владу та намаганням переконати у правильності своєї точки зору. До цих особливостей належить модифікація різних типів мовних одиниць та стандартних мовленнєвих дій. Завдяки використанню мовних одиниць ця знакова система формує специфічну картину світу, що подається в знаках політичного дискурсу.

Одним із найважливіших положень когнітивної лінгвістики, на якому ми базуємо наше дослідження – це контекстна теорія, розроблена Т. ван Дейком [5]. Вона полягає у тому, що контекст визначається як ментальна репрезентація учасників соціальної ситуації. Самі по собі соціальні ситуації не впливають на те як люди говорять чи розуміють ситуацію, їхні характеристики стають релевантними, лише коли учасники звертаються до них. Кожна ментальна модель, звичайно, базується на власному досвіді та інтерпретації, асоціаціях. Проте, з іншого боку, велике значення мають стереотипи та образи, що характерні для цілого суспільства, чи значної його частини.

Ідеологія є одним із фундаментальних понять, що пов'язують дискурс та соціум. В соціальному вимірі ідеологія координує соціальні практики всередині групи в контексті відношень із учасниками інших груп, і реалізується у стратегіях диференції «свого» та «чужого», чи опозиції «ми» та «вони». Ці стратегії є різноманітними, ми ж ц своєму дослідженні обмежимося аналізом застосування засобів вираження невизначеності.

Категорію невизначеності розуміємо як типологічну дискурсну категорію, що складається із глибинного категоріального поняття невизначеності та поверхневої типологічної форми, що базується на рівневих та різнорозрядних міжмовних одиницях. Невизначений смисл лінгвістична одиниця отримує у тому випадку, коли реципієнт не може пов'язати її із певним об'єктом чи процесом дійсності. З точки зору теорії референції невизначеним може бути суб'єкт, об'єкт, місце, час, маса, об'єм, число, кількість, міра, розмір, ступінь якості та ін.

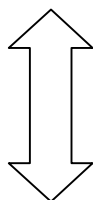
Засоби вираження невизначеності широко використовуються для потужного просування ідеї глобальної місії США – врятувати світ від тероризму. О. Шейгал та В. Ключев називають їх лексемами із референтом, який можна трактувати по-різному та лексемами із абстрактним референтом, занадто широким та неіснуючим референтом [2; 3].

Вживання цілої групи лексем із у новому оточенні та з новими відтінками значення створили нові фрейми та утворили стійкі асоціації у масовій свідомості. Можна також стверджувати, що створені сценарії опису подій в Іраку так, що кожен епізод вписується у потрібний сценарій. Це відбувається за допомогою образів та стереотипів. Складовими сценарію є образи терористів, американців цивільних громадян Іраку та світової спільноти. Це маніпуляція шляхом подвійного впливу: поряд з повідомленням, яке відсилається відкрито, адресату надсилається "закодований" сигнал, який має розбудити у свідомості адресата потрібні суб'єкту впливу образи. Цей прихований вплив спирається на "неявне знання", яким володіє адресат, на його здатність створювати у своїй свідомості образи, які впливають на його почуття, думки й поведінку. Завдяки стереотипам відбуваються необхідні скорочення у сприйнятті інших інформаційних та ідеологічних процесів у свідомості. Основними елементами сценарію є терористи – ті громадяни Іраку, які опираються на в'язування їм проамериканського уряду. Згідно з інтерпретацією, вони становлять загрозу американцям та всьому світу. Для їх опису вживаються лексеми *terrorism, terrorist threat, terrorist attack, global war, dangerous enemies, terrorist hateful ideology that rejects tolerance and crushes all dissent, etc.*

Протилежністю до терористів є американці з їх способом життя. При позиціюванні американців застосовуються дві технології: наголошується ідея Америки як демократичної країни, яка несе демократію у країни третього світу; виділяються ті цінності, яким загрожують терористи і які захищають американці. Для опису якого актуалізуються лексеми *peace, high level of life, family, love*, тобто вічні людські цінності.

Таким чином найзагальніший сценарій має два складові елементи – дія терористів та протидія Америки. Відповідно, його можна подати таким чином:

TERRORISTS ATTACK THE WORLD

THE USA DEFEND THE WORLD

Всі складові цієї схеми подані узагальнено. Постійними залишаються *terrorists* та *the USA*. Скажемо, замість *attack* може вживатися багато інших лексем: *threat, kill, murder, destroy, crush, massacre, terrorize* та ін. Замість *defend* можна вжити *help, protect, support, give,*

supply, save та ін. Ми свідомо об'єктом нападу терористів подали світ. Це зумовлено тим, що всіяко підтримується ідея глобальної місії США. Повторюється, що Сполучені Штати захищають не лише своїх громадян, а й громадян інших країн, всього світу. На цьому місці може вживатися найбільша кількість різноманітних понять. Їх умовно можна поділити на дві групи. Це одиниці із абстрактним референтом: *democracy, safety, security, love, piece*. Інша група – одиниці із занадто широким референтом: *population of the world, America, Americans, American families, countries of the world, innocent people*.

Також слід відзначити, що змінилася тональність спілкування президента із слухачами-громадянами. Ідея єдності країни та потреби влади у підтримці кожного громадянина наголошуються у намаганні зблизити президента та звичайних громадян. Дж. Буш почав використовувати такі звертання до громадян як *dear friends, pretty good company, good folks*. Всі названі звертання мають позитивне значення та вживаються між близькими людьми. Два останні крім того є суто розмовними. Вживання їх на початку звернення створює ефект неофіційної дружньої бесіди. Цю традицію тепер підтримав і новий президент – Барак Обама, хоча по-іншому. Нові політичні та економічні умови створили передумови для об'єднання нації з метою боротьби з економічною кризою.

Різними способами наголошується та розвивається національна ідея. Це, зокрема, часте вживання лексем *America, American nation, our (your) nation, our (your) country, our citizens, our families, to stand up for America*. Проте, національна ідея є слабкістю Америки. Висловлюються думки, що представники різних націй не могли сформуванню нації за такий короткий період часу. Крім того, у них немає своєї мови. Формуванню національної ідеї та національних символів приділяється значна увага.

Паралельно у масову свідомість просуються інші ідеї, які можуть згуртувати націю – апеляція до понять *freedom, liberty, democracy, safety, security of the country, citizens and their families*. Як нація із більш ніж двохсотлітньою історією демократії, американці цінують свободу та права людини понад усе. Ці поняття маю велику кількість колокацій, що застосовуються у різних сферах життя, чи у різних дискурсах (свобода думки, віросповідання, вибору професії). Перехід їх у побутовий дискурс має велике значення – у кожного громадянина є своя інтерпретація цих понять. Тому апеляція до них є дієвою для впливу на широкий загал, вона знайде відклик у душі кожного.

Іншими двома поняттями, що широко застосовуються у політичному дискурсі Америки – це поняття безпеки – *safety, security of the country, citizens and their families*. Страх перед небезпекою є одним із основних інстинктів людини. Тому актуалізація цього поняття є дуже дієвим методом впливу на людину.

Як завжди під час війни наголошується тема патріотизму, що передається лексемами *defend the country, courage, bravery, etc. of the citizens, on which the country depends, time of sacrifice*, і т.д.

Отже, засоби вираження невизначеності широко застосовуються у політичному дискурсі загалом та зокрема для створення ментальних репрезентацій опозиції «ми» (американці) та «вони» (терористи) із метою впливу на масову свідомість.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. М.: ИНИОН РАН, 2002. №3. С.32-43.
2. Клоев Е.В. Фатика как предмет дискуссии// Поэтика. Стилистика. Язык и культура. Памяти Т.Г. Винокур. М.: Наука, 1996. – С. 132-147
3. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. – Москва – Волгоград: Перемена, 2000. – 367 с.
4. Chilton P. Analysing Political Discourse: Theory And Practice. London: Routledge, 2003. – 264 p.
5. van Dijk T. Macrostructures. An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1980. – 228 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Фітьо – здобувач кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету ім.І.Франка

Наукові інтереси: когнітологія, дискурсознавство, текстова лінгвістика, функціональна граматики.